

اثر برگزیده کنگره دین پژوهان ۱۳۸۲
اثر برگزیده جشنواره جشنواره شیخ طوسی ۱۳۸۳

موضوع:

سیاسی: ۴۶ (سیاسی - اجتماعی: ۱۱۸)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۱۸۷

مسئلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۳۶۴۶

کتاب‌های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی / ۱۹۸

سجادی، عبدالقیوم، ۱۳۴۹ -

مبانی تحریک در اندیشه سیاسی اسلام / عبدالقیوم سجادی: تهیه و تحقیق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی، قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۲.

[۲۵۱] ص. (مؤسسه بوستان کتاب: ۱۱۸۷، گنج‌های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی: ۱۹۸)

(سیاسی: ۲۶، اجتماعی: ۱۱۸)

ISBN 978 - 964 - 548 - 964 - 2 - 28000

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Sajjadi Abd-al-Qayyom

ص. ع. به انگلیسی:

Factionalism in the Political Thought of Islam

کتاب‌نامه: ص. [۱۳۹] - ۱۳۷: همچنین به صورت زیر نویس.

چاپ دوم: ۱۳۸۷.

۱. حزب‌های سیاسی - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۲. اسلام و سیاست. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی. پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. هنران.

197/2473

۳ م ۳ / BP 221 / ۹۰۰

۱۳۸۷

مبانی تحزب در اندیشه سیاسی اسلام

دکتر سید عبدالقیوم سجادی

تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

بنیاد مستقیم
۱۳۸۷

بوستان کتاب

مبانی تحزب در اندیشه سیاسی اسلام

- نویسنده: دکتر سید عبدالقیوم سجادی
- تهیه و تحقیق: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی / پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: دوم / ۱۳۸۷
- شمارگان: ۱۰۰۰ • بهای: ۲۸۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ✓ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفیائی)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۲۲۱۵۵ - ۷، ۷۷۲۲۱۵۲، سایر: ۷۷۲۲۲۲۶، تلفن پخش: ۷۷۲۲۲۲۶
- ✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرشه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب یا همگاری ۱۷۰ ناشر)
- ✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خ فلسطین جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پهن)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵
- ✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پامن، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۲۲۶۷۲
- ✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ✓ فروشگاه شماره ۶ (ویژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن: ۷۷۴۹۲۰۰
- ✓ پخش یکتا (پخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، فرسیده به چهار راه کالج، نش کوچه پاشاد، تلفن: ۸۸۹۲۰۴۰۳
- ✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (فصلیه برگه نظرخواهی آثار انتهایی کتاب)

پست الکترونیک: [E-mail: info@bustaneketab.com](mailto:info@bustaneketab.com)

دریافت پیام کوتاه (SMS): ۰۰۰۲۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار: دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سرپرستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: ایرب زاغی • چکیده عربی: سهیله خانی • چکیده انگلیسی: مریم خانی • نیا: مصطفی محفوظی • حروف نگار: مجید اکبریان گرمجی • اصلاحات حرفه نگاری و صفحه آرایی: رمضانعلی قربانی • نمونه خوانی: سید علی اکبر حاجی، احمد صالحی، مجتبی نوریان، علی سیری و سید رضاهدایتی • کنترل فنی صفحه آرایی: سید رضا موسوی منشی • طراحی جلد: پاسم الزمام • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- آماده سازی: سید رضا محمدی • سفارشات چاپ: علی عزیزاده و سایر همکاران • امور چاپ: مجید سهدوی و سایر همکاران
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی.
- رئیس مؤسسه

سید محمد کاظم شمس

فهرست مطالب

سخنی با خواننده.....	۱۱
کلیات و طرح مسئله.....	۱۳

بخش اول: کلیات و چارچوب نظری

مفاهیم و ره‌یافت‌ها.....	۲۳
۱. تعریف حزب.....	۲۳
۲. طبقه‌بندی تعاریف.....	۲۷
۳. عناصر و مؤلفه‌های مقوم حزب.....	۳۰
۴. زمینه‌های نظری حزب.....	۳۴
۵. رویکردهای نظری درباره خاستگاه حزب.....	۳۷
۱. ۵. رویکرد نهادی.....	۳۷
۲. ۵. رویکرد بحران.....	۳۸
۳. ۵. رویکرد نوسازی و توسعه سیاسی.....	۳۸
۶. کار ویژه‌های احزاب سیاسی.....	۴۱
کار ویژه‌های مهم احزاب سیاسی.....	۴۲
معیاب و زیان‌مندی احزاب.....	۴۵
۷. مبانی فقهی حزب و ره‌یافت‌ها.....	۴۸
۱. دیدگاه قائل به استناد.....	۴۹

- ۲ . دیدگاه مثبت ۵۰
- ۱ . ۲ . کشف و تبیین مقتضیات نظری حزب ۵۱
- ۲ . ۲ . رویکرد کارکردی ۵۱
- نقد و ارزیابی ۵۲

بخش دوم: مبانی فقهی تحزب

- فصل اول: پلورالیسم سیاسی و اندیشه دینی ۶۱
- ۱ . پلورالیسم سیاسی ۶۱
- ۲ . پلورالیسم و اندیشه دینی ۶۵
- ۱ . ۲ . تکثرگرایی اعتقادی ۶۶
- ۲ . ۲ . تکثرگرایی سیاسی ۶۹
- ۳ . اصل خطاپذیری، عدم تصویب و پلورالیسم سیاسی ۷۲
- فصل دوم: رقابت سیاسی و آموزه‌های دینی ۷۷
- ۱ . رقابت سیاسی و قدرت ۷۷
- ۲ . اسلام و رقابت سیاسی ۷۹
- الف) دیدگاه مخالف ۸۰
- چند دیدگاه درباره استدلالات مذکور ۸۰
- ب) دیدگاه موافق ۸۳
- ۱ . شورا و رقابت سیاسی ۸۳
- ۲ . امر به معروف و نهی از منکر و رقابت سیاسی ۹۲
- ۳ . آزادی و رقابت سیاسی ۱۰۱
- فصل سوم: مبانی فقهی مشارکت سیاسی ۱۱۲
- ۱ . چارچوب نظری مشارکت سیاسی ۱۱۲
- ۲ . مبانی فقهی مشارکت سیاسی ۱۱۵
- الف) شورا ۱۱۸

۵۸۱	ب) بیعت و مشارکت سیاسی	۱۲۴
۷۸	ج) النصیحة لأئمة المسلمين	۱۲۷
۸۸۱	د) پاسخ گویی دولت به مردم	۱۳۳
۶۲	ه) آزادی انتقاد	۱۳۵
۱۶۰	مکانیزم نظارت	۱۳۸
	فصل چهارم: مبانی فقهی انتخابات	۱۴۱
۱۴۲	۱. م. بیعت و انتخابات	۱۴۲
۶۶۱	بیعت	۱۴۳
۷۶۰	کارویژه بیعت	۱۴۴
۵	جمع بندی	۱۵۱
۲. ۶	شورا و انتخابات	۱۵۶
۳. ۶	عقل گرایی فقهی و انتخابات	۱۵۸
۴. ۶	عدالت اجتماعی و انتخابات	۱۶۰
۶	م. اصل عدل در حوزه سیاست	۱۶۵
	جمع بندی و نتیجه	۱۶۸
۱۶	بخش سوم: نظام ولایی	۱۶۸
۱۰۲	بخش سوم: حزب در نظام ولایی	۱۶۸
	فصل اول: احزاب سیاسی، نظام ولایی و دیدگاهها	۱۷۳
۱۷۴	۱. نظریه مخالف	۱۷۴
۵۰۶	۱. ۱. مبانی تصدیقی دیدگاه قائل به امتناع	۱۷۵
۷۱۶	۲. ۱. نقد و بررسی ادله مخالفان	۱۷۷
	۲. نظریه موافق	۱۸۰
۶۶۶	۲. ۱. مبانی تصدیقی موافقان	۱۸۱
۵۶۶	الف) ملازمه عقل و شرع	۱۸۱
۶۶۶	ب) مقدمه واجب	۱۸۳

۱۸۵	ج) مبانی حقوق طبیعی	۲۶۱
۱۸۷	د) وجود نهادهای مدنی در اسلام	۲۶۲
۱۸۸	ه) دفاع از حزب با تأکید بر کارویژه‌های مثبت آن	۲۶۱
۱۹۰	۱. انتخاب اصلح	۴۶۱
۱۹۱	۲. سازمان‌دهی نیروها	۸۶۱
۱۹۱	۳. تعمیق بیشتر سیاسی جامعه	۱۶۱
۱۹۲	۴. مسئولیت‌پذیری	۲۶۱
۱۹۴	فصل دوم: مشروعیت سیاسی نظام ولایی و احزاب سیاسی	۱۹۴
۱۹۷	۱. مفهوم مشروعیت سیاسی و بررسی رابطه آن با مشروعیت فقهی	۱۹۷
۲۰۰	۲. نظریه انتصابی ولایت فقیه و جایگاه مردم	۲۰۰
۲۰۳	۳. نظریه انتخابی ولایت فقیه و جایگاه مردم	۲۰۳
۲۰۴	۴. نظریه تلفیقی (انتخاب، انتصاب) و جایگاه مردم	۲۰۴
۲۰۶	۵. امام خمینی و جایگاه مردم در نظام ولایت فقیه	۲۰۶
۲۰۹	فصل سوم: حزب از دیدگاه امام خمینی	۲۰۹
۲۰۹	روش بحث	۲۰۹
۲۱۱	مؤلفه‌های مقوم حزب از دیدگاه امام خمینی	۲۱۱
۲۱۱	۱. تکثرگرایی سیاسی	۲۱۱
۲۱۳	۲. رقابت سیاسی	۲۱۳
۲۱۴	۳. مشارکت سیاسی	۲۱۴
۲۱۵	۴. انتخابات آزاد	۲۱۵
۲۱۷	حزب در اندیشه امام خمینی	۲۱۷
۲۲۳	نتیجه‌گیری و جمع‌بندی نهایی	۲۲۳
۲۲۵	فهارس	۲۲۵
۲۳۹	کتابنامه	۲۳۹

معرفی، شناسایی و تبیین ارزش‌ها و معیارها و همچنین تعیین جایگاه و نقش آن‌ها در جامعه. به لحاظ راه‌ها و شیوه‌ها، پژوهش‌ها در این حوزه به دو دسته کلی پژوهش‌های کمی و پژوهش‌های کیفی تقسیم می‌شوند. با توجه به ماهیت و شیوه‌های پژوهش‌ها، روش‌های مختلفی برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به کار می‌رود. در این پژوهش، روش‌های کیفی و کمی به کار رفته است. روش کیفی شامل مصاحبه، مشاهده و تحلیل محتوا است. روش کمی شامل پرسشنامه و تحلیل آماری است.

سخنی با خواننده

گسترش فزاینده علوم و معارف بشری به متوازات رشد حیرت‌انگیز تکنولوژی ارتباطات به عصر ما ماهیتی علمی و اطلاعاتی بخشیده است و به حق این دوران را «عصر انفجار اطلاعات» نامیده‌اند تردیدی نیست که این اطلاعات میراث مشترک همه تمدن‌ها و فرهنگ‌هاست و ملت‌های مختلف در کنار استفاده و بهره‌گیری از آن به رشد و انباشت آن یاری می‌رسانند فرآیند تکاملی این میراث تعاملی به گونه‌ای است که بشر را به سوی همسانی و همگونی فرا می‌خواند. و مدعای عصر ما آن است که در پروسه «جهانی شدن» این تعامل و همسانی به حد کمال خود می‌رسد تا آن‌جا که هویت‌های مستقل سنتی، دینی و ملی را با چالش مواجه می‌سازد. همراهی مطلق با آن گسست از هویت است و نادیده انگاشتن آن گسست از زمان. پس به ناچار پویایی و پایداری هر تمدن و فرهنگی به قدر توجه به هویت خود و سهم آن در حضور فعال در عرصه زمان خویش است. امروزه اقتدار هر فرهنگ و تمدن و ملتی بستگی به توان تولید اندیشه و قدرت «بومی‌سازی» واردات فکری دارد، تا ضمن بهره‌گیری از دستاوردهای مثبت و تجربیات مشترک جهانی، عناصر فکری، فرهنگی و تمدنی خود را در اختیار بشریت قرار دهد. نگرش منفعلانه به پدیده‌ها و مفاهیم مدرن و مرعوب ماشین غول‌آسای اندیشه

بیگانه شدن، بزرگترین آسیب «اندیشه سیاسی» دنیای ماست. پدیده جامعه مدنی و در رأس آن «حزب سیاسی» از جمله مفاهیمی است که از طریق تعامل با جهان مدرن، وارد زندگی سیاسی ما شده است و در سده اخیر تلاش شده است تا با بومی سازی و انطباق آن با فرهنگ و اصول و مبانی اسلامی از این تجربه استفاده شود. مؤلف فاضل این اثر، دانشور گرامی جناب دکتر عبدالقیوم سجادی به خوبی توانسته اند مبانی فقهی تحزب و جایگاه آن را در نظام اسلامی تبیین کنند. امیدواریم این خدمت فرهنگی با پیشنهادها و انتقادهای اصلاحی خوانندگان تلطیف و تکمیل گردد. بهار ۱۳۸۲

عبدالله بن محمد باقر
 رئیس هیئت مدیره
 مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی
 دفتر مرکزی
 تهران
 خیابان ولیعصر
 پلاک ۱۱۱
 تلفن: ۸۸۰۰۰۰۰۰
 وبسایت: www.iaia.ir